ԱՐԱՐԱՏ

ՀԱՆԴԷՍ

ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ

ԵՒ ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ԽՄԲԱԳԻՐ	ՏՆՕՐԷՆ
Մ. Բ. Լ-ՐԷ-ՃԷԱՆ	Հ. Ս. ԱԼՃԱՃԷԱՆ

ՀՐՋԱՆ Գ. ԹԻՒ 3. 1863 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1

ԱՕԴ

Հանդիսիս դիւրամատչելի բաժնորդագիրը Ազգայնոց շատերուն զարմանաց պատճառ ըլլալով տեղ տեղ անհիմն կարծիքներ կլսուին։ Մենք չենք զարմանար այս եղածներուն վրայ, որովհետեւ մեր այս ձեռնարկութեան կերպն ու նմանը երբէք տեսնուած չէր Ազգիս մէջ, եւ մենք այս առաջին անգամ յանդգնեցանք առաջին փորձողն ըլլալ ճամբայ ելնելով մի միայն ուսումնասէր Ազգայնոց ձեռնտուութեան ապաստանած, եւ հաւատի եմք թէ չեմք վրիպիր, եւ ակնկոր ետ գառնար։

Ձեմք ուզեր հոս մի առ մի նշանակել եղած

կարծիքներն, եւ զանոնք ծնող ու տարաձայնող անձինքն վիրաւորել. այլ հարկ կհամարիմք հրապարակաւ խոստովանիլ նախ՝ թէ այս ձեռնարկութիւնը երբէք չունի եւ չպիտի ունենայ դիտումն կամ նպատակ մը ի թշնամութիւն մէկու մը կամ ի կործանումն եւ ի հակառակութիւն ազգօգուտ ընկերութեան մը, զոր կսիրեմք յոյժ եւ յորոյ յարատեւութիւն կփափաքիմք ի բոլոր սրտէ։ — Կյուսամք որ մեր այս անկեղծ խոստովանութիւնը կհանդարտեցընէ այս ձախորդ մարգարէութեան հեղինակներն։

Երկրորդ՝ կկարծուի թէ մեր այս ձեռնարկութեան ձեռնտու եղած ըլլայ յատուկ Ընկերութիւն մը։ զայս ի լոյս կյայտնէ նաեւ Մասիս ազգօգուտ Լրագրոյ մեծարգոյ Խմբագիրն Հանդիսիս ծանուցումն ընել բարեհաճելէն ետքը. — ասիկայ մեզի դանդատանաց տեղի չտար. սակայն կփափաքիմք որ այս տեսակ կարծիքներն փարատին, եւ յայտնի ըլլայ թէ յատուկ Ընկերութիւն մը չէ մեզի նպաստողն, հապա Ազգայնոց ոմանք որք ազգասիրաբար Խաժանորդներ գտնելով՝ կքաջալերեն զմեզ եւ կխրախուսեն ի գլուխ հանել սկսածնիս։ — Եւ ահա այս Ազգասէր անձանց կարգն կդասեմք շնորհակալութեամբ Մասիս Լրագրոյ ու Խամանակ Հանդիսի մեծարգոյ Խմբագիրներն, որ բարեհաճեր են հրատարակել Ազգայնոց համակրութիւնն ու ձեռնտուութիւնը հրատարակելով մեր այս ձեռնարկութիւնն։

Հաւասիկ մեզի նպաստող ազգասէր Ընկերութեան ուրիշ երկու ընկեր ալ, զորս նշանակեցինք մեր սատարչաց տոմարին՝ սրտերնուս մէջ, ուր նշանակուած են ուրիշ ամէն ձեռնտուաց գովելի ա-

նուններն՝ միշտ մաղթելով անոնց համար յաջողուած եւ երկար ու զուարթ օրեր։

ԸՕՊԸՑԻՆ

ՎԱՐԺԱՊԵՏԱԿԱՆ

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

Այս աղգանուէր Ընկերութիւնը իւր Տնօրէն Ժողովոյն միջոցաւ ի վաւերացումն կանոնագրութեանը՝ հետեւեալ յայտագիրն ներկայացուցած է Ազգային Առժամանակեայ Խառն Ժողովոյ, զոր պատշաճ կհամարիմք հրատարակել Հանդիսիս միջոցաւ, ուր ակներեւ կտեսնուի Ազգային Ընկերութեանս նպատակն ու սկզբունքն, եւ որ կրնայ հանդարտեցնել խռովեալ միտքերն, եւ բուժել խել մը հիւանդ ու մահահոտ կարծիքներն։

ՏՆՕՐԷՆ ԺՈՂՈՎ

Վարժապետական Ընկերութիւն Հայոց

Թիւ 3.

Արեւմտեան Տեսակ.

Կրօնի եւ բարոյականութեան պաշտելի սկզբունքը եւ նուիրական շահերն անաղարտ պահելով ուսմանց եւ քաղաքակրթութեան բարիքը մերայնոց կանոնաւորապէս վայելել տալու իրաւը ունտարակոյս "Ազգ" բառին նշանակութիւնը հասկցողներուն ոգ-

ւոյն մէջ բնական աղդում մի է. ուստի, աղգախը-նամ Հարցդ եւ Տեարց համար չեմք կարծեր որ նոր օրինակ բան մը թուի այս միաբանութիւնը, որ մեր օրերուս մէջ կազմուեցաւ այս սուրբ նպատակին անխոտոր դիմելու համար՝ այնպիսի անհատներէ, որոց կոչումն է ի պաշտօնէ բարոյական եւ ուսումնական սպաս մատուցանել Աղգիս ըստ թեանը։ Այս անձանց դիտութեամբը եւ անոնց ընդհանրութեանը անուամբ մեք ստորագրեալքս, որ անոնց իսորհրդակից ըլլալու պատիւն ունիմք, պարտ եւ պատշաճ համարեցանք, այս միաբանութիւնը պաշտօնական կերպով եւ իւր "Արժապետական Ընկերութիւն" անուամբ ազգախնամ Արչութեանդ ծանուցանել, եւ անոր հիմնական սկզբունքը, որ իր կանոնագրութեանը մէջ կը պարունակի, Աղգային գերագոյն Ատենիդ ներկայացնել Ներկայիս հետ մեկտեղ։

Այս յատակագիծը, զոր՝ սիրելի Աղգիս մինչեւ ցարդ մեր վրայ ունեցած վստահութեան եւ շնորհին համար երախտագիտութեամբ եւ զանի մեզ բարի տեր մը ճանչնալով եւ միայն լաւ եւս աւնոր ծառայելու ըղձիւ Ձեզ կառաջարկեմք, մեր աւնոր ունեցած պարտականութեանցը դաշնագիր մի է։ Աղջի աչքի հարուածը զՁեզ անշուշտ պիտի համոզէ, որ անոր պարունակութիւնը բոլորովին խրդճի վկայութիւն է եւ հետեւաբար՝ օգտակար։ Արժապետութիւնը, որ Աղգային թէ յաջող եւ թէ անյաջող ընթացից մէջ միշտ իւր խաղաղ պաշտօնը վարեց իր սակաւագիտութեամբը պարտուցը սահմանին մէջ աղգային իշխանութիւնը ճանաչելով եւ անթերի հպատակելով անոր, չուզեր երբէք այդ սահմանէն փոքր ինչ շեղել եւ իւր ներկայ կալմու-

թիւնը ոչ թէ իբրեւ գործելու սկսող, այլ արդէն իսկ գործող ընկերութիւն մը իւր կացութեան կանոնաւորուելէն վատ ուրիշ բան չէ։

Այսու սկզբամբ ներուի մեզ Հարք եւ Տեարք, անելիկիա ըլլալ թէ Վարժապետական Ընկերութիւնս արժանի պիտի գտնուի Ազգային Վարչութեանդ համակրութեանը եւ պաշտպանութեանը, որուն կդիմեմք ըստ օրինի իբրեւ Ազգիս ներկայացուցիչ ի վաւերացումն եւ մաղթելով Ձեր միջնորդութեամբը սիրելի Ազգիս ամէն կերպ բարօրութիւն,

Մնամք լի ակնածու հպատակութեամբ

Ձերդ եւ Ազգիս.

ԽՈՆԱՐՀԱԾԱՌԱՅՔ

ԱՆԴԱՄՔ ՏՆՕՐԷՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

Վարժապետական Ընկերութեան

(Սոսրաքրուինդ)

20 Յունվար 1863.

Ի ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՍ Ա.

Ենկեղեան Պալեանի.

Մեծարգոյ Խմբագիր «Կիլիկիա» ազգագուս Հանդիսի.

Արդէն յայտնի է Ձեզ, որ ասկէց բաւական առեն առաջ Ազգայնոց սրտին մէջ Ընթերցասիրութեան եռանդ մը արծարծելու համար «Ուսումնասիրաց» անուն Ընկերութիւն մը կազմուեցաւ, եւ իւր կանոններն հրատարակելով սկսաւ իր ծանր քայլերը առնել։ — Բայց ան ալ ուրիշ Ընկերութեանց նման դժուարութեանց պատահեցաւ եւ

միշտ իր երեք խնամակալներուն երեսէն. սակայն բարեբաղդաբար յաջողեցաւ յաղթել անոնց յարուցած խոչընդոտներուն, եւ ահա այսօր կենդրկայանայ սիրելի Աղգայնոց՝ թէպէտ եւ քիչ մը անագան, եւ Արգոյ հասարակութեան ներոգամութեանը վըստահացած կը փութայ ըստ պահանջման իւր վեցերորդ յօդուածոյն՝ բաժանորդագրութեան ցուցակը, եղբն ու մուտքը եւ ուրիշ ամեն իրողութիւնները մի առ մի հրատարակել։

Ուստի Արգոյ Խմբագիր, Ձեր ազգօգուտ Հանդիսին մէջ տեղն շնորհել բարեհաճեցէք, որով զմեզ կպարտաւորէք երախտապարտ ըլլալ միշտ։

Ընկերութիւնս կեդրոնատեղւոյ մը պէտք ունենալով, Պ Ներքակ Հաննէեան անուն ազգասէր անձէն խնդրեց դայն, եւ ան ալ յօժարութեամբ սրտի եւ առանց փոխարինութիւն մը պահանջելու՝ զբօսարանին մէջ առանձին սենեակ մը յանձնեց իրեն՝ հետեւեալ թուղթը գրելով։

Պապէն Ղալոյն։

"Դ ինդրոյ Ուսումնասիրաց Ընկերութեան Խը-
"նամակալաց Ժողովոյ պարտաւորեցայ զբօսարանիս
"մէկ սենեակն առանց ամսական պահանջելու յիշեալ
"Ընկերութեան յանձնել կեդրոնատեղի ըլլալու
"համար։

ԲԵԴՐԱԿ ՀԱՆՆԷԵԱՆ

2 Յունվար 1863 Ի Կ. Պոլիս
թէ՝ 3 Օգոստոս Ի Մոսկուա։

Նաեւ կփութամք իմաց տալ Արգոյ Լրագրապետաց եւ ուրիշ ազգասէր Տէրոյ Նուէրներն։

1 օրին · Մրշալոյս Արարատեան 683 թիւէն
3 ,, Օ. Եփիւռ Հայրենեաց 1 ,,
1 ,, Ծաղիկ 37 ,,
2 ,, Կիլիկիա 2 ազգասէր անձերէ 1 ,, Գ · Շ · Բ ·
1 ,, Մեղու 149 ,,
1 ,, Մէջմուա 481 ,,
1 ,, Սէր 1863 տարի 1 ,,
1 ,, Վարդ 1 ,,
1 ,, Կիլիկիա 1862 ի շրջանէն արժանայարգ Խմբագրին ։
1 Պատկեր Աւերակաց Հայաստանի · Պ · Հ · Արամեանէ ։
1 Պատկեր Նախահօրն Հայկայ · Մ · Մ · · Ո · Ս ·
1 Պատկեր Յաղթանակ Տիգրանայ · Կիլիկիոյ Խմբագիր Մ · Բ · Խրիմեանէ ։

Մահ Աբելի անուն գեղեցիկ վիպասանութիւնը նուիրեց Ընկերութեան Պ · Բարթող Կ · Թելեան ։

Ընկերութեան ընծայուած Հանդէսներէն երկերկու թիւ Կիլիկիա եւ Օ. Եփիւռ, թաղիս մէջի Լուսաւորչայ դպրոցին աղջկանց Ընթերցանութեան համար սկսաւ խրկուիլ ։

Ընկերութեան կեդրոնատեղին ամեն օր հասարակաց օգտին համար բաց է · կիւրակէ եւ տօն օրերը եկեղեցւոյ աւարտմանէն վերջը ժամը 3 էն մինչեւ 7 ը չափահաս տղայոց համար, եւ 7 էն մինչեւ 12 ուրիշներու համար, որոնք անկարող են Լրագրի բաժանորդ գրուելու ։ Ուստի կ'հրաւիրեմք փափաքողներն որոշեալ ժամերուն յիշեալ կեդրոնատեղին ։

Յուսով եմք որ Ազգային ուրիշ Լրագրապետներ ալ կամ ուրիշ ազգասէր անձինք կ'հաճին

մէջ մէկ թիւ նուիրել խումբ մը ընթերցասէր աղքատ Ազգայնոց համար ։

Ներուի մեզ խնդրել նաեւ Ազգային Լրագրապետներէ հրատարակել հետեւեալ Հաշուէցուցակն ի տեղեկութիւն ազգայնոց, որոց՝ որպէս եւ Ձեզ կանխիկ շնորհակալութիւն մատուցանելով

Մնամ անձնանուէր Ազգիս ։

14 Յուն՛ 1863

Ի ԿԵԴՐՈՆ Ո․ Ը․ ԱՏԵՆԱՊԵՏ

Մ‧‧‧Լ Լ‧‧ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՏԻՐՈՍ Մ․ Ո․ ՍԱԽԹԻՅԱՆՃԵԱՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՌ ՄԵԾԻՆ ՎԱՐԴԱՆ

ԲԱՐԵՐԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ

Որ զԱւարայրի ծաղկածին ըզմարդ
Ի բոսոր արեանդ ներկեցեր համակ ,
Ոգիք ազգանուէր ,
Արիդ մեր Վարդան ,
Յընծա՛ , ուրախ լեր ,
Հայք յիրեարս դառնան ,
Որ զՍասանեանց Յազկերտ ապարթան ,
Նըկուն արարեր կորովիդ Վարդան ,
Հայեաց յերկիր արդ
Յորդիսդ հարազատ .
Ընդ Հայս Տեառն է դասն ,
Յերկնուստ գայ մեզ բանն ։

Բաբէ , տառապանք տակաւ տեղի տան ,
Լորոգին փառք , շուք Աբրամական տան ։
Օ՜ի ուխտեցին Հայք
Յուխտ սիրոյ անքակ ;
Զեն այլ եւս Վասակք
Ոչ ուղղք հոյադաւք ,
Տօն , Հանդէս ահա
Որդիք Աբրամայ
Ի քո սուրբ անուն
Բոլորեն համբուն ։

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ

ՄԱՔՐՈՒԹԻՒՆ

Մաքրութիւնը առողջաբանական ամենագլխաւոր ու պիտանի կանոններէն մէկն է ։ մենք ըստ մեր պարտաւորութեան շատ անգամ այս ամենակարեւոր կէտին վրայ ընդհանուր տեսութիւններ ըրած ենք Հանդիսիս Ա ։ և Բ ։ շրջանի զանազան թուոց մէջ ։ բայց մեր սիրելի Բաժանորդներէն ոմանց այս կէտին համար ըրած թախանձանքներն կպարտաւորեն զիս դարձեալ այս կէտը յառաջ բերել ։ Ուստի այս անգամ աւելի օգտակար ըլլալու համար մարմնոյն զանազան մասունքն զատ զատ առնելով կխօսինք ։

Մեր սկզբունքը միշտ հասարակութեան օգուտ ընել ըլլալով յայս ծառայութիւն ուխտիւ ձեռնարկած ենք , վասն որոյ միանգամայն հասարակութեան գաղափարը միշտ մեր առջին առնելով , կփափաքինք

որ մեր գրութիւնները միշտ անոնց յարմար ըլլան. ինչպէս Եւրոպիոյ լուսաւորեալ ազգաց երևելի հեղինակներուն սկզբունքն ալ այս է, այսինքն ֆիլոսոֆիան ռոմդացնել, որով հետևաբար ամենաբարձր գիտութիւններն այսօր այնպիսի ոճով սա գրութեամբ գրուիլ սկսան, որ ամենատգէտ գործաւորն անգամ կրնայ քիչ շատ օգուտ քաղել։

Առողջաբանութիւն ըսելով, որքան որ դիւրին գիտութիւն մը համարուած է ալ նէ, այնպէս չէ. առողջաբանութիւնը զանազան և ամենադժուար գիտութեանց բովանդակութիւն մի է. առողջաբանական գրուած մը կարդալու ժամանակ, զանի ամենայն կերպով հասկնալու համար գոնէ պէտք է գիտնալ անդամաղնութիւն, Ռնաշնութիւն, Ռնական գիտութիւն, Քիմիաբանութիւն, և այլն։ Այսոնք ըսելով ոչ թէ մեր Ընթերցողները վհատեցնել կուզենք, այլ կիափաքինք որ Առողջաբանական գրութեանցմէջ եթէ երբեմն մութ և անհասկնալի կէտերու հանդիպին, ներեն մեզ ըսել որ, պատճառն վերոյիշեալ գիտութեանց պակասութիւնները են. Ուստի եթէ կիափաքին աւելի կատարեալ տեղեկութիւն ստանալ, կրնան մասնաւոր գրութեամբ մեզ իմացընել, զորս ամենայն յօժարութեամբ կիսոստանանք մեկնել. և ահա այն ատեն միայն մեր փափաքին հասած կըլլանք, որ՝ ինչպէս ըսինք, օգտակար ըլլալ է հասարակութեան, յոր եթէ յաջողինք, այսքան աշխատանաց փոխարէն և մխիթարութիւն մը կրնայ ըլլալ։

Ակսինք ուրեմն մեր խնդիրն յառաջ բերել։ Այս ամենակարևոր կէտին՝ այսինքն մատրոնեան վերաբերեալ ընելիք խորհրդածութիւններնիս պիտի

ըլլան մարմնոյն զանազան մասանց վերայ՝ Անդամաբնական բաժանմամբ. ուստի նախ սկսինք ակռայներէն։

Ակռայ։

Այս մասին վերաբերեալ մաքրութեան վրայ չխօսած, պէտք և յարմար կտեսնենք անոր յատկացեալ Անդամալենական և Անազենական տեղեկութիւններն համառօտիւ յառաջ բերել։

"Ակռան մարդուս ամենապիտանի գործիքներէն մէկն է" կրնայ դարուն երեւելի Առողջաբան մը, իսկ ուրիշ բանաստեղծ հեղինակ մ՝ալ "կանանց ամենաբեղեցիկ զարդերէն մէկն է" ըսած է։

Ակռայներն կբուսանին երբ տղայ մը ծիծէն կկտրի, ուսկից ետքը կարծր բաներ կրնայ ուտել։

Ակռայներուն մինչեւ քսանիերորդ հասակի մէջ ամբողջ երեսուն և երկուքի հասնիլն արդէն ամենուն ծանօթ ըլլալով անցնինք անոնց բնական պաշտօններուն։

Տգիտութիւնը անոնք այնքան պիտանի բանի մը տեղ չդնէր, որ եթէ այնպէս չըլլար, մարդիկ ընդհանրապէս «կեն աւելի նախապատիւ պիտի համարէին։ Եւ հետեւաբար եթ չպիտի կենային զանոնք առողջ ու մաքուր վիճակի մէջ պահելու համար պէտք եղած ամենապարզ դիւրին ու առանց ծախսի խնամքներէն ու կանոններէն։ որոց գործադրութեանը համար սովորութիւնը միայն բաւական է։

Առանց ակռայի մարդիկ հարուստ հիւանդի կընմանին, և այնպիսի հիւանդի, որ եթէ բոլոր ոսկին տայ, դարձեալ անկարող է բժշկելու։ Ոչ կե-

բածնուն համը կառնուն և ոչ կերածնին դիւրաւ կմարսեն, որով ամեն տեսակ ուտելիքէ կզրկուին, մէկ խօսքով իրենց ախորժակը լեցնելու անկարող կըլլան։

Ի՞նչ է ուրեմն ակռայներուն պաշտօնը։

Ակռայներու պաշտօնն է կարծր կերակուրները մանրել ու ծամել մարսողութիւնը դիւրացնելու համար. ակռայներուն այս ամենակարևոր պաշտօնին ճշդութիւնը հասկնալու համար բաւական է միայն անոնց ձևերուն ու տեսակին ուշադրութիւն ընել. որովհետև մեր բերանին մէջ գտնուածներուն ամենն ալ մի և նոյն ձևը չունին։ Անոնցմէ ոմանք՝ առջևիններն մրրատի կնմանին, որոնք կտրելու միայն կծառայեն. քովիններն՝ կոտրելու. իսկ էն վերջիններն՝ մանրելու. առանցմով պիտի սորվին նաև Ընթերցողք թէ մարդիկ ամեն տեսակ բան պիտի կրնան ուտել և ինչպէս որ այնպէս է. Կախախնամութեան այս մասին ցուցուցած դերիմաստութիւնն ալ հասկնալու համար պէտք է տեղեակ ըլլալ Կենդանաբանութեան, որ կը սորվեցնէ Տիեզերաց ամեն տեսակ անասունները, և միանգամայն Տիեզերական անդամաղնութեան, որուն պաշտօնն է ամեն տեսակ անասնոց իր տեսակին անդամաղնութիւնը, այսինքն կազմուածքի տարբերութեանց նկարագրութիւնը, ուրայն սորվեցնել. ամեն տեսակ անասունք մարդոց նման ամեն բան չեն կրնար ուտել, ոմանք միայն միս կուտեն, որոնց կըսուի մնակեր անասունք, մէկ տեսակ մ՚ալ միայն խոտ ու անոր նման բուսական նիւթեր կամ մարմիններ կուտեն, որոնց կըսուի բուսակեր. իսկ մենք՝ այսինքն մարդիկս վերոյիշեալ երկու տեսակ անասնոց ունեցած ակռայներէն ունե-

նալով ամեն տեսակ բան կրնանք ուսել. ուստի այս համառօտ տեսութենէն կարծեմ պիտի կրնանք սորվիլ թէ ի՞նչ են ակռայներն և ի՞նչ բանի կծառայեն։

Կրնանք հիմայ գիտնալ թէ ի՞նչ աստիճան պէտք է խնամել զանոնք, որ մարսողութեան ամենապիտանի գործիքներն են։

Ակռայներն պէտք է միշտ մաքուր պահել. և սորալ սովորիլ ի մանկութենէ. ահա կներկայտնայ հոս ծնողաց վերաբերեալ ամենամեծ պարտ մը, որովհետև եթէ չափահասութէնէ սկսինք զանոնք մաքրելու, որքան ալ օգուտ ընէ, շատերուն ալ տեսակ մը յոգնութիւն է, չըսեմ ամենուն համար, զի մինչև այն հասակը շատերուն ակռայներն փտած և ոմանց ալ բոլորովին թափած է. և ահա այս իրաւամբ է որ կյիշեմ միշտ թէ Առողջաբանութիւնը մարդուս ընտանեկան և առօրեայ պէտք ըլլալէն ամենակարևոր գիտութիւններէն մէկն է, ըստ իմ կարծեաց, տղայ մը մայրենի լեզուին տեղեակ ըլլալէն վերջը պէտք է առողջաբանական գոնէ ամենապարզ սկզբունքներն սորվի։ Միլեկիա ուրախացաւ երբեմն լսելով ու կարդալով ըստ Սահմանադրութեան Ռուսական Յառաջոյն հիմնական կանոնները, որ կը սահմանէր դպրոցաց մէջ Առողջաբանական դասախօսութիւն ալ ընել, որ նախապատիւ համարել պէտք է, այն զանազան լեզուագիտութիւններէն, որոնք շատ անգամ և ոչ մէկ փոքրիկ օգուտ մը կկոստանեն ապագայի ուսանողաց, բաց ի նորասիրութեան անյագութեան ճարակ մը մատուցանելէ։

Հետեւեալ երկտող նամակն, որ արդարեւ արժանի է ուշադրութեան Արգոյ ընթերցողաց, արժան կհամարիմք հրատարակել:

Միրելի էխոպար "Դիլիկեայ"։

Ահա կը զրկեմ ձեզի քսան զրուշի ճերմակ մէճիտիյէ մը, որ ասկէց ետքը ինծի Դիլիկիա զրկէք։ —Այս մէճիտիյէն չալէպիս տուաւ ինծի, որ Ռուսում թուճչար մէն է։ Լսեր է որ Դիլիկիան ժամանվէ աղէկ բան մէն է, ուրաշաճեր է։ Զրլա քի էխմալ անէս։

ՂՕՆԱՐ ԾԱՌԱՑ ՔԻ
ՄԸԼԿՈՅ

ԸՆԴԻՄԱՐ

ԿՊՕՆԱԿԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ

Այս պատկառելի ժողովը ասկէց երկու շաբաթ առաջ գումարուեցաւ Նախագահութեամբ Տեղապահ Սրբազան Հօր՝ Աղգիս դառն վիճակին գարման մը հոգալու ցանկալի Նպատակաւ, ուր վերջապէս որոշուելով ազգային կանոնագրութեան ժամ մի յառաջ վաւերացումն խնդրել բարեխնամ Կառավարութենէն, խումբ մը արժանապատիւ Հայք ընտրուեցան ի պատգամաւորութիւն առ Վսեմ. Մրտաքին գործոց Պաշտօնեայ, Որոյ վերջին գոհացուցիչ պատասխանը կյուսանք թէ Հանդիսիս յաջորդ

թուովն մեր սիրելի աղգայնոց աւետելու երջանկութիւնը կունենանք։

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Այս Ընկերութեան նպատակին օգտակարութիւնը կպարտաւորէ զմեզ՝ հրապարակաւ շնորհակալ ըլլալ զանի հիմնարկող անձանց։ Բայց ընդհակառակն՝ Հանդիսիս մէջ հրատարակուած տեղեկագիրն մեր ուշադրութիւնը քանի մը կէտերու վրայ ի դիտողութիւն կբռնադատէ, որ կարելի է հրապարակաւ ընելն Ընկերութեան Վարչութեան վերաւորութիւն պատճառէ, վասն որոյ առանձին նամակաւ մը հաղորդելն աւելի պատշաճ դատեցանք։

Կյուսանք որ մեր բարեկամական ազդարարութիւնը ըսելի ըլլալով՝ պէտք եղած տնօրինութիւնը կըլլայ յօգուտ յիշեալ գովելի Ընկերութեան։

ՄԱՀ
ՄԵԾԱՐՈՅ ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՂԱՅԻ
ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ

Մնայս 16 ին իւր մահկանացու կենաց ընթացքը կնքեց Մանուէլեան Մեծարգոյ Կարապետ աղայն ի մեծ սուգ իւր առաքինի Վերդաստանին։

Այս ազնուական Անձին համառօտ կենսագրութիւնը կտիպուինք թողուլ յաջորդ թերթերնուս՝ այս անգամ տեղի չըլլալուն համար։

Արդասիրութեան և առանձինն՝ աղգասիրութեան պարտքն ըլլալով՝ որ և է օգտակար բան Աղ-

դիս հաղորդել, պարտ անձին կհամարիմ՝ ի սիրոյ հիւանդ աղգակցաց՝ ամենաճարտար Բժիշկ մը ծանուցանել։ — Այս քաջ արուեստաւորը՝ որ զարմանալի ճարտարութեամբ ամենաքիչ ժամանակի մէջ և պարզ ու դիւրագնի դեղերով ինծի ամենասիրելի անձ մը աղատեց մահուան դռներէն, ուր հասած կը կարծէին զինքը քաղքիս շատ անուանի բժիշկներ, ուսմունքներն Խատուայի համալսարանը կատարած է։ Թէպէտ բաւական ժամանակէ ի վեր մայրաքաղաքիս մէջն է, բայց առտեին կարևոր գործոց զբաղումը այնպէս իր ժամանակը գրաւած էր, որ հազիւ քանի մը աղգայնոց համակրութիւնը կրցած է ստանալ։ Ուստի վստահ բազմաց շնորհակալութեան արժանանալու՝ կիսութեամբ նշանակել իր անունն ու բնակարանը։

ԲԻԱՆԷՐԻ

Բժիշկ, Վ. Ջրաբոյժ, Ակնաբոյժ

և Մանկաբարձ

Բէրա Թոպոխ Ռիս 9։

ԼՈՒԾՈՒՄՆ Ա. ՀԱՆԵԼՈՒԿԻՆ

(Տես թիւ 2։)

Պոչն Ագամն էր, ոչ էին Եւան,
Որ մարդկութեանս հիմունք եղան։

Այս լուծումն ղրկած է Պալաթիոյ քարոզիչ արժանապատիւ Տ. Պ. Եւոնդ Վարդապետն՝ հետևեալ հանելուկին հետ։

Քոյր ու եղբայր իրար առին,
Հայր, մայր տեսան չարդիլեցին։

ԳԻՐՔԵՐՈՒՆ ՕԳՏՈՒԹԻՒՆՔ

ՊԱՒԼՈՍ

(Շարունակութիւն տե՛ս էջ 2)

Մեր նախորդ թուոյն մէջ Պաւլի վրայ ընդհանուր տեսութիւն մ'ընելէն յետոյ խօսուցած էինք այնպիսի տեղեր յաճախելէն յառաջ եկած թէ նիւթական և թէ բարոյական վնասներուն վերայ ընդարձակօրէն խօսիլ։

Ուստի նախ՝ պէտք է գիտնալ որոնք են Պաւլին նիւթական վնասներն։ — Երկրորդ՝ մարմնոյն տկարանալն։ — Եւ յիրաւի Պաւլ դացողներուն քսակը կպարպուի, որքան հոն մնալու համար յատուկ դին մը որոշուած ալ ըլլայ. վասն զի հոն մարդիկ չափազանց խմելով դատողութիւններն կկորսընցնեն, իրենց երևակայութիւնը յաւիշտակող զանազան պարագայներն պատճառ կըլլան վերջապէս կարդէ դուրս գործեր ընելու։

Երկրորդ վնասն ալ ըսինք մարմնոյն տկարանալն է. և յիրաւի, որովհետև հոն մարդիկ մինչև առաւօտ կնստին, շարունակ կխմեն, կպարեն կցատկեն, կայօռան, կքնանան։ Ուշհատ մնալ, գինովնալ, քրտինք թափել, չափազանց յոգնիլ, կարծեմ զատնք միայն յիշել բաւական պիտի ըլլայ Ընթերցողաց համոզմանը համար թէ վերոյիշեալներն ինչ աստիճան մարդուս մարմինը տկարացընող պատճառներ են. ասոնցմէ զատ պէտք չէ մոռնալ նաև շընչ-

աւուրեան կանոնաւորութենէ դուրս ելլելն, պարզ ու մաքուր օդ ծծելու տեղ, ուրիշ ամենանշանաւոր կազ մը, կամ աւելի ճիշդը խոսելու համար առանց օդի առողջարար ու սնուցիչ յատկութիւն ունեցող օդի նման խառնուրդ մը կշնչեն, ասոնք ուղղակի մեր մարմինը կտկարացընեն. ուրիշ տեսակ խումբ մը պատճառներ ալ կան, որոնց անունը անաղարտ կրնանք տալ. ինչպէս արդէն յայտնի է թէ գինովութեամբ մարդիկ ամեն տեսակ վտանգի կհանին, զի ոգելից ըմպելիքներն որքան որ ընդհանրապէս մարդս կուրախացնեն, շատերուն ալ կրուիս ընելու, պոռալու, ծեծելու կամքի դեմ գործելու առիթ կուտան. և ասոնք շատերն այնպիսի պարագայներու մէջ կուիս ու գոչում կհանեն. բուսեիս ճշմարտութիւնը հաստատելու համար կարծեմ շատ անգամ լսուած է, ու կլսուի ամեն օր Պաւլէն բանտ դացողն, ծեծ ուտողն, գլուխ պատռողն, ձեռք ու ոտք կոտրողն, մինչև անգամ մեռնողներու ցաւալի լուրերը։

Կարծեմ բաւական է Պաւլէն նիւթական վնասուց այս երկրորդ տեսակէն եղողներուն այսքան միայն յիշատակն։ Կցաւիմ ըսելու նաև այն տեսակ մը մարութենէն յառաջ եկած խումբ մը հիւանդութիւնները, որոնք երկու կերպով մեր մարմինը կտկարացնեն. Ա. Նոյնինքն հիւանդութեամբ, Բ. հիւանդութիւնները բժշկելու համար գործածուած դեղերով. այս տեսակ հիւանդութեանց համար գործածուած դեղերուն մինչև ինչ աստիճան թունաւորիչ ըլլալն հասկընալու համար, քիչ շատ տեղեկութիւն ունենալու է թէ քիմիաբանութեան և թէ բնաբանութեան։ Եղիտասարդաց շատերուն

ձեռաց ու ոտից դողդողալուն մազերնուն և ակռաներնուն ժամանակէն առաջ՝ այսինքն չծերացած թափելուն պատճառը, ոչ թէ նոյն ինքն հիւանդութիւնն է միայն, այլև դործածուած դեղերն։ Ակռներու դիրքերային ցաւերն, մարմնոյն զանազան կողմերու վրայ դտնուած մնայուն բիծերն (լէյէ) կամ նշաններն, դարձեալ նոյն հիւանդութեանց հետևութիւններն են։

Խեղճ երիտասարդներ, շատերնիդ ընտանեկան ծախուց համար ամուսնութենէ կհեռանաք, և եթէ ծնողքնիդ ձեզի այս կէտին վրայ լոսք բանայ, դող կելնէք և ամենայն ճարտարանօք կպատասխանէք թէ, դեռ ժամանակը չէ։ Խեղճ երիտասարդներ։ եթէ ֆնոսքանական հաշուի տեղեակ ըլլայիք, կամ եթէ պոպէսական գիպոռնեան մի միայն ակղբնական տարերց հմուտ ըլլայիք, սա հետևեալ պարզ հաշիւն ընելով,

Հարիւրին	5.	պոլս մանելու գին.
,,	20.	պոլսէն մէջ վատնելու.
,,	20.	պոլսէն նման տեղեր երթալու համար պէտք եղած ղրկուստուց.
,,	20.	բժշկի.
,,	20.	գեղագործի.
,,	5.	հիւանդ եղած ժամանակ օրական ծախք.
,,	10.	հիւանդ եղած տեղեդ շահէդ ետ մնալուդ.
	100	

պիտի հաշնայիք, որ եթէ ամուսնացած ըլլայիք կարելի էր այսքան աւելի ծախք չպիտի ունենայիք,

և հետևաբար ի՞նչ քաղցրութիւն և ուրախութիւն չպիտի զգայիք ամեն դիշեր ընտանիքնիդ սեղանին շուրջը բոլորած՝ նկատելով ամուսնոյդ քաղցր նայուածքներն ու սիրուն զաւակացդ անմեղ ժպիտներն. հեռի մնալով անբնական կամ թէ ըսեմ կարդէ դուրս հիւանդութիւններէն յառաջ եկած անհանգստութիւններէ։

Խեղճ երիտասարդներ, քանիներ արդեօք այս ցաւալի ու դառն դրութեամբ վիճացած են, արդեօք օրինակներն պակաս են զձեզ համոզելու. ամեն օր կտեսնէք ձեր ընկերներուն այս դառն վիճակը... հոս մեծ հառաչանք մը ընելով, կվերջացնեմ խօսքս և կխոստանամ յառաջիկայ թուով դարձեալ սոյն նիւթին բարոյական մասին վրայ խօսիլ։

Պակասութիւն Ընդերցողութեան Աղէտ։

(Շարունակութիւն. Տես նիւ. 2։)

ՀԻՒՐՆ. Աղէկ. բայց ես սովորութիւն չունիմ ըսածիր կարդալու. հիմա թէ որ ասոր գրուիմ կամ խօսք տամ, սովորութիւն ըրած կըլլամ։

ԲԱՐԵ. (վեհանձնաբար) Ինչ վնաս կըլլայ, տէր, այսպիսի բանի մը սովորութիւն ընելէն։ — Մինթէ մոլութեան մը վարժուած կըլլաք. միթէ քրիստեական մե՞ղք է ըսածիր կարդալն, որոնցմէ մարդ քիչ կամ շատ բան կսովրի, ներեցէք ըսածներուս։

(Այս ինքոցին շարմանք կոկի ուրենալ)

ԳՐԱ. (ուր ալ-ին) Այո՛, տէր դէշ բան չէ, թէ որ դէշ բան մի ըլլայ, կրնաք ետքը մերժել կամ բողոքել մեզի դէմ։

ՀԻՐՆ. (Խոտը ծամելով) Աղէկ. բայց... ես մօտերս Հայրենիքս պիտի դառնամ։ — Թէ որ ընդունիմ. ինչպէս ամեն անգամ ինձ պիտի բերեն։

ԲԱՐԵ. (զարմանալի հանդարտութեամբ, մինչ ես խոտը ծամելով կենեմ ու նոպիմ) Թողթատարէն կընդունիք. անհոգ եղիք։ — Դուրս տեղուանք շատ մարդոց կերթայ. շուարելու բան մը չկայ հոս. ընդունեցէք, այդ հոգը մեզի ձգեցէք։

ՀԻՐՆ. (Ինչպես ալ ուռանց ամենալոյ) Բայց թղթատարին վարձն ո՞վ պիտի հատուցանէ. ամեն անգամուն համար տրուելիքն հաշուելով, բաւական մեծկակ գումար մը կըլլայ։ — Ընշուշտ Հրատարակիչն պիտի վճարէ։ (ոտ։ ենելով) Թող Աստուծոյ սիրոյն, թող երթամ. մէ՛ղք չէ՞ մէճիտիյէիս, որ իմ սովորութիւնս չեղած բանի մը համար առնել կուզես. մէճիտիյէ մը լուծրին, մէճիտիյէ մը թղթատարին, տո՛ս որչափ ստակ կընէ, դիւրին չէ շահին։

ԲԱՐԵ. (դարձեալ հանդարտութեամբ յեռեն բռնելով) Ստէ, տէր, ինչո՞ւ կաճապարես։

ՀԻՐՆ. Կաղաչեմ, թող, շուկայ պիտի երթամ։ — Ա՛տքը կտեսնուինք։

ԲԱՐԵ. Ես ալ քեզի կաղաչեմ, որ պահ մ՚ալ նստիս Աստուծոյ սիրոյն։

ՀԻՐՆ. Որովհետև "Աստուծոյ սիրոյն համար" ըսիր, կնստիմ։ — Ասէ նայիմ։

ԵՍ. (Ծեղմ) Ինչ Աստուածասէր մարդ. բայց չէ՞ դրամասէր, դրամասէր։

ԳՐԱ. (Ենդնին ծեղմ) Հիմա կճանթիմ. ինչ զարմանալի համբերութիւն, որ ունի Տէրս։

ԲԱՐԵ. (Խմբեցաղով) Շնորհակալ կըլլամ։ — Բայց

վերջապէս ըսէ, Հպիտի ընդունիք մեր այս խնդիրն, և մեծիտիյէներուն մէկը տայք։

ՀԻՐՆ. (Բարկոտելեան ոգեւորով) Շատ աղէկ. բայց մեծիտիյէով մը չըմնար. Թղթատարի խօսք մ'ալ կայ. ան ի՞նչ ընենք։

ԲԱՐԵ. (առ դուռ ընկերն) Հրամանքնիդ ինչ կըսէք, կրնաք բաժանորդ գրուիլ։

ԸՆԿ. (այլ յայնմ) Շատ աղէկ, շատ արժան բան... բայց պէտք է գրեմ երկիր, սա անկէց եկած հրահանգին համեմատ վարուիմ։ — Այլ գիտէ. գուցէ չուզեն. ափսոս չէ՞, որ մեծիտիյէն տուած ըլլամ։

ԲԱՐԵ. (Վեհանձնաբար) Բայց... ներեցէք, իմ առաջարկութիւնս ձեզի համար է, դուք ընդունեցէք, ու երկիր ալ գրեցէք. այդ ձեր պարտաւորութիւնն է. և թէ որ չուզեն ալ, պէտք է դուք ընծայ ընէք։

ԸՆԿ. (պաղկերպով) Ինծի համար հիմակու հիմա թող մնայ. ես ձեզի խմայ կուտամ. անոնց համար ալ թէ որ ուզեն, կրկեմ. ընծայն ի՞նչ է տէր։

ԲԱՐԵ. (ինքնայնելով) Շատ աղէկ։ (Եռուբ առ դուռն) Վերջապէս դուք ինչ կըսէք, կընդունիք։

ՀԻՐՆ. (պահ մը ետ կենալեն ետքը) Կընդունիմ. բայց թէ որ Թղթատարին վարձն հատուցանեն։ (դուրսէն երեսնուն կենալ՝ ընելով) Կաղաչեմ, թողէք երթամ, գործ ունիմ. ուրիշ ատեն երկայն երկայն կխորհինք այդ առաջարկութեան վրայ։

ԲԱՐԵ. (ղաբմանալով) Որիչ մ'ալ, քիչ մ'ալ նստէ, Տէր, կաղաչեմ։ (քանի կնոջեցնէ) Այսպէս, աղէկ միտքս եկաւ, երբեմն ալ զուարճալի պատկերներ պիտի դնեն այս լրագրին մէջ։

ՀԻՒՐՆ . Պատկերը ինչ ընեմ . ես տղայ եմ . ստակ նայինք . ստակ ալ պիտի դնեմ ն մէջը ։

ԵՍ . (ինդինն՝ ծեղմ) Ստակ ալ վրայ տալու է եղեր ։

ԳՐԱ . (ինդինն՝ ծեղմ) Շատ զարմանալի բան . վայ հրատարակչաց ։

ԲԱՐԵ . (ինդինն) Տեսնեմ, կրնամ համոզել սա կերպով ։ — (կրառնայ Հիւրին) Նայց գիտես , ինչ տեսակ պատկերներ ։ — Պատմեմ . մտիկ ըրէ Տէր , ինչքան այդչափ շուտով կմերժես ըսածներս ։

ՀԻՒՐՆ . (սրտմտելով և ինդինն) Պարապ բանի մը համար գործէս կենամ ։ (կրառնայ Բարեկամին) Շուտ ըրէք , պատմեցէք . նայիմ ինչ տեսակ պատկերներ են ։

ԲԱՐԵ . (գոգրեալ հառաչանովն) Գեղեցիկ եւ ըզմայլելի օրիորդաց եւ տիկնայց պատկերներ եւ . . . ։

ՀԻՒՐՆ . (Խզոտն ընդմիջելով) Լչ . ատոնք աղէկ . բայց սա թղթատարին ստակն ։

ԲԱՐԵ . (շարունակելով) Մտիկ ըրէ , Տէր , որ շարունակեմ ; (կրառնակէ) Եւ զբօսնեցուցիչ տեսարաններ . ընդարձակ եւ ծաղկաւէտ պարտէզներ , որոնց մէջ հագուած սգուած նաղելով կճեմեն աղուորիկ օրիորդներ ու տիկիններ . հան ըլայիր , հէ՞ ։

(Հահոնով կնչցուի ոնիակը ։)

Շարունակելի ։

ԳՐԱՏՈՒՆ Գ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Ի ԳԱՇԸԳՃԸԼԱՐ ԽԱՆ՝ ԹԻՒ 4

Այս գրատունը կ՚ծախուի հետեւեալ գրքանոց։

Սկէբոնոց Դասիարակութեան. Ա. և Բ. հատոր. գին մէկ հատորի 10 ղրշ։ Տաճար Մուսայից Ա. և Բ. Թիւ. գին 1 ղրշ։ Նէկարքինէ Կոյս Նահապետ. գին 3 ղրշ։ Մէնապանի Աղջիկ, կամ պարթէաղէ Վարդուհի. գին 10 ղրշ։ Հաճոյածոյ Հայկական Սայուածոյ. գին 8 ղրշ։

Ասոնք կգտնուին ամեն Հայ գրավաճառներու քով, եւ Պէյօղլու Ս. Երրորդութեան Եկեղեցւոյ բանկալը։ — Հանդիսիս՝ վերաբերեալ ոչ ոք և է գրուած պէտք է հետեւեալ «հասցէ» ով ուղղուի. «Հ. Ս. Աղամաճեան. Տնօրէն Կիլիկիա Հանդիսի, ի Գաշըգճըլար խան Թիւ 4»։

ՀԱՆԴԻՍԻՍ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

1. Այս հանդէսը տաւ այժմ ամիսը երկու անգամ կը-հրատարակուի. 2. Տարեկան գինը ԿԱՆԽԻԿ 20 ղուրուշ-նոց արծաթ Մէճիտիյէ մը. 3. Դուրս խրկուելիք Օ-րագրոց ճամբուն ծախքը առնողին վրայ է։ ԿՈՍ-ՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ. Հանդիսիս գործակալութեան կեդրո-նատեղին է Գաշըգճըլար խան Թիւ 4 Գ. Ընկերութեան Գրատունը։ ԹԷՔԻՐԴԱՂ. Յարութիւն Աղա Ճամճեան։ ՊՐՈՒՍԱՅ. Թէոբիլ Աղա Քայլօնեան։ ՀԱԼԷՊ. Յով-հաննէս Աղա Քիւրքճիանոֆ։ ՎԻԵՏՆ. Տ. Բիւզանդ Է-ֆէնտի Մանուէլեան։ ԻԶՆԻՄԻՏ. Յակոբ Աղա Նազա-րէթեան։ ԿԱՐԻՆ. Աստուածատուր Տ. Գրիգոր Տ. Մի-նասեան։ ԱՏԱԲԱԶԱՐ. Մ. Յակոբ Աղա Տ. Գրիգորեան։ ԻԶՄԻՐ. Ծաղիկի գրասենեակը։ ՏՐԱՊԻԶՕՆ. Խա-չատուր Աղա Էլմասեան։ ԿԵՑՎԻ, ԽԸՆՃԸԼԱՐ. ԽՈՒՐԴԲԷԼԻԿ. Խաչատուր Աղա Մանուէլեան։ ԷՐԶՆԿԱՑ. Թադէոս Աղա Յ. Ս. Բագրատունի։ ՊԱՐՏԻԶԱԿ. Թո-րոս Աղա Մինասեան։ ԽԱՐԲԵՐԴ. Սարգիս Աղա Յ. Մովսիսեան։ ՔԻՐԱՍՕՆ. Գէորգ Աղա Խ. Մազման-եան։ ԹՈԳԱԴ. Գէորգ Աղա Սէֆէրեան։